

КАКВО Е ЕЛИН ПЕЛИН В ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ДЕЦА?

Не само разказвач, но и успял поет е Елин Пелин в литературата ни за деца. Поетът обаче никога не е бил обвързан с клишето „певец на българското село“.

Като поет за възрастни поне веднъж, доста отдавна, през 1910, намира своето място сред поетите на Голямата литература: в „Българска антология. Нашата поезия от Вазова насам“ на Димчо Дебелянов и Димитър Подвързачов. „Мястото“ е достатъчно широко, за да съхввателстват образът му от „Българан“ и един лирически образ, останал повече в архивите.

Към 1997 поетът Елин Пелин „квартирува“ най-вече в литературата ни за деца (става дума за лирическите му стихотворения, наричани от него непретенциозно „сезонна поезия“; става дума и за стихотворните му приказки). Но значи ли това, че поетът за деца не си „спомня“ поетът за възрастни?

В някои от стиховете си за деца (особено в есенните) авторът май повече се захласва да звукописва и да изгражда вътрешни аналогии и съответствия, отколкото да търси според представите си „образи прости, но силни“ и „декламаторски тон“. Репетира поетиката на „младите“ (по-младите от „Мисъл“) – изглежда не ще е отишла напразно дружбата му с Димчо Дебелянов, Димитър Бояджиев, Димитър Подвързачов. Стиховете му в „Златни люлки“ (1909) са писани най-вече за „детската“ периодика, във връзка със задължителната календарно-празнична тематика, но групирането им ги превръща в стихотворни цикли с общо настроение и символика.

Все пак цикличността е постигната като един по-късен замисъл – затова и отделните стихотворения не винаги са толкова органично споени в единен стил и не звучават така радикално, като нов канон в лириката ни за деца, както това става с „приказки за деца, наредени в стихове“ и за първи път обединени в „Гори Тилилейски“ (1919).

Ироничното светогледане на автора в „Чохено контошче“, „Трите баби“, „Страшен вълк“ изключва лесната нагласа за „наивно“ писане за малките.

Разтварянето на възрастовата граница завръща читателя към Елин-Пелиновите сладкодумства и тогава, когато е прекрачил прага на детството.

Към преразказаните си приказки Елин Пелин би трябвало да се отнася с противоречиви чувства (както ловецът, който обича, но все пак убива животни): от една страна, той гледа на преразказвачите като на браконiere, които са оскубали „до перце“ птицата-приказка („Приказка за приказката“), а от друга, сам се изкушава да тръгне да я дири по ловджийски (самият той прави асоциацията) и да си отскубне макар и едно перо. Сред многобройните преразказани сюжети веднага се познават тези, към които има пристрастие – за хитреците и за глупаците. Като че за него най-неприятният човешки порок е глупостта („Глупавият вълк“, „Големи лъжи“, „Тримата глупаци“, „Трите пущи“, „Три умни глави“ и т. н.) Ако превърнем предупреждението на Симеон Андреев, че след приказките на Елин Пелин „никой няма право да злоупотребява с остроумието и да се глези с духовитостта“ във въпрос: кой в съвременето ни все пак прекрачва прага на духовитостта и остроумието и на народната приказка, и на Елин Пелин, този, когото забелязвам, е Георги Марковски с романа „Хитър Петър“.

Романът „Ян Бибиян. Невероятните приключения на едно хлапе“ и втората му част „Ян Бибиян на Луната“ (1933-1934) е в диалог и с традиционната ни култура, и с културата ни през 30-те години. Използвайки универсална сюжетика и символика за възрастни, но обигравайки я за своите индивидуални художествени цели, Елин Пелин успява да създаде един нео-реалистично-приказан роман за деца. Най-малко с ироничния си „религиозен“ дуализъм авторът за деца и днес може да провокира възрастния.

И тъй, може ли Елин Пелин за деца да бъде скрит зад гърба на „възрастния“ Елин Пелин? Всички ние знаем отговора.